

ראיון: שחר בוקמן
עורך אקולוגיה וסביבה

ציטוט מומלץ

בוקמן ש. 2022. שינוי האקלים
וחדשנות אקלימית במדיניות החוץ
של ישראל – ראיון עם
השגריר גדעון בכר, השליח המיוחד
לשינוי האקלים וקיימות. אקולוגיה
וסביבה 13(3): 105–108.

שינוי האקלים וחדשנות אקלימית במדיניות החוץ של ישראל – ראיון עם השגריר גדעון בכר, השליח המיוחד לשינוי האקלים וקיימות

גיליון סתיו 2022 / כרך 13(3) / הפחתת פליטות גזי חממה 15 בנובמבר, 2022

[המילה האחרונה](#)

השגריר גדעון בכר בוועידת האקלים COP27 בשארם א-שייח', נובמבר 2022

ט: מי אתה, אדוני השגריר? בבקשה תציג את עצמך.

שמי גדעון בָּכָר, ואני השליח המיוחד לשינוי האקלים ולקיימות במשרד החוץ. אני ממלא תפקיד זה בשלוש השנים האחרונות. אני דיפלומט ותיק עם קרוב ל-30 שנות ותק, ומילאתי מגוון תפקידים דיפלומטיים, כמו שגריר בסנגל, סגן ראש הנציגות הישראלית בתוניס, ראש חטיבת אפריקה ועוד. בזמני החופשי אני פעיל סביבתי בעמותת "תושבים משפיעים במודיעין", העוסקת בשמירה על הטבע ועל השטחים הפתוחים במודיעין וכן בהיערכות העיר להתמודדות עם משבר האקלים, ומשמש יו"ר העמותה בשנתיים האחרונות.

ש: נדמה שעם מינויך לתפקיד השליח המיוחד, "הגחת" לזירה של העוסקים בקיימות ובשינוי האקלים. אודה שעליי יצרת רושם חזק בשל שילוב של מקצועיות, הבאה לידי ביטוי בהבנה מעמיקה של הנושא, להט, מעורבות אישית גבוהה וכן נגישות מלאה. סוגיות סביבתיות העסיקו אותך עוד לפני המינוי, או שאולי לקראת המינוי למדת את הנושא והתאהבת בו?

מאז שאני זוכר את עצמי כילד, שמירה על בעלי החיים והטבע הייתה חשובה לי מאוד. בטיולים שנתיים או באירועי ט"ו בשבט ביער ירושלים אני זוכר את עצמי לוקח שקית ואוסף זבל, כדי שלא יישאר בטבע.

בסנגל, הנמצאת מדרום למדבר סהרה, באזור הסאקהל, כיהנתי כשגריר במשך חמש שנים, ונחשפתי להשלכות הנרחבות של שינוי האקלים על אנשים באזור זה – למשל בתהליכי מדבור, התדרדרות המערכות האקולוגיות ובלתי קרקע. השגרירות בראשותי עסקה רבות בהעברת ידע בתחום ההשקיה והחקלאות המקיימת, והקמנו מיזמים רבים שהביאו רווחה לאלפי חקלאים. לפני שנכנסתי לתפקידי הנוכחי הייתי ראש חטיבת אפריקה במשרד החוץ. מכיוון ששינוי האקלים משפיע על אפריקה באופן קריטי, התחלתי לעסוק ישירות בנושא. לפני כשש שנים הבנתי שמשרד החוץ חייב לעסוק בצורה רצינית בנושא של שינוי האקלים. ראיתי שמשרדי חוץ אחרים בעולם ממנים שליחים מיוחדים לנושא, ולכן כתבתי את נייר העמדה שהיה הבסיס ליצירת תפקיד השליח המיוחד. השגריר יעקב הדס התקבל לתפקיד, וכשהוא עזב ביקשתי להתמנות לתפקיד.

כשחזרתי מהשליחות בסנגל ב-2011, עברנו להתגורר במודיעין. ראיתי איך העיר מתפתחת ונוגסת בשטחי טבע גדולים, והבנתי שכדי לשמר את השטחים הללו התושבים צריכים להתאגד ולהביע את קולם. התאגדנו מספר חברים, והקמנו את "תושבים משפיעים במודיעין". העיסוק ההתנדבותי הזה העמיק רבות את ידיעותי בנושאי אקלים וקיימות. מכיוון שרציתי להעמיק בלמידת ההיבטים המגוונים של משבר האקלים, וידעתי שהדרך הטובה ביותר ללמוד נושא היא ללמד אותו, פניתי להוראה. בשש השנים האחרונות אני מלמד באוניברסיטת רייכמן קורס בנושא השלכות שינוי האקלים על היחסים הבין-לאומיים. אני אוטודידקט. למדתי בצורה מאוד יסודית את הנושאים, וגם כיום כמעט ואין יום שאני לא קורא מאמר רציני או שניים בנושא שינוי האקלים. נוסף על כך, עברתי הכשרה משמעותית במסגרת תוכנית העמיתים של מרכז השל.

ז: 'שליח מיוחד' הוא תואר ייחודי. מה תפקידו ותחומי אחריותו של השליח המיוחד לנושא שינוי האקלים וקיימות?

שליח מיוחד הוא תפקיד מקובל בדיפלומטיה העולמית, שנועד ליצור השפעה בתחום מסוים. בדרך כלל לתפקיד כזה נבחר דיפלומט מנוסה, לרוב בדרג שגריר, בעל כישורים במשא ומתן ובדיפלומטיה. התפקיד חוצה מגזרים ואגפים בתוך המשרד ומחוץ לו.

כשליח מיוחד אני אחראי במשרד החוץ על מדיניות החוץ בתחום שינוי האקלים. אני נדרש לגבש את עמדת המשרד בנושאים שעל הפרק, לצייד את הבכירים במדינה – כגון שר החוץ וראש הממשלה – בנקודות לשיחות עם עמיתיהם מהעולם, לייצג את ישראל באירועים בין-לאומיים ועוד. לראייתי, חלק חשוב נוסף בתפקידי הוא לעדכן את המערכת הממשלתית הישראלית במתרחש בעולם בנושא משבר האקלים. אני בקשר עם משרדי הממשלה השונים, עם רשויות רלוונטיות, משתתף בשלל פורומים פנים-ישראליים, כגון המנהלת להפחתת פליטות גזי חממה, המנהלת להיערכות לשינוי האקלים, משתתף בדיונים במל"ל ועוד.

במשרד החוץ אנו שמים דגש רב מאוד על קידום החדשנות האקלימית הישראלית בתחומים כמו חקלאות מותאמת בצורת, שימוש יעיל במים וטיפול בשפכים, אגירת אנרגיה וייעול השימוש באנרגיה, פתרונות מבוססי טבע וייצור תחליפי חלבון מן החי. החדשנות הזו היא נכס מדיני, כלכלי ותדמיתי אסטרטגי עבור ישראל.

ש: במחוזותינו רווחת הטענה שבהיותנו פרומיל בלבד מאוכלוסיית העולם, היכולת שלנו להשפיע על פליטות גזי החממה העולמיים זניחה. יש לכך מענה טוב מהכיוון המוסרי, אבל מעניין לשמוע איך אתה רואה את זה מזווית הראייה של יחסים בין-לאומיים?

התשובה פשוטה מאוד: בהסכם פריז נקבע שכל מדינה צריכה להפחית פליטות גזי חממה, לגבש יעדים לאומיים להפחתת הפליטות בשטחה ולהגיש אותם לאו"ם במועדים שנקבעו. ישראל חתמה על ההסכם ואשררה אותו, ולכן היא כמובן מחויבת לעמוד ביעדים שקבעה לעצמה. מעבר לכך, ההסכם קבע שיש להימנע מחציית סף של 2 מעלות צלזיוס, ושאיף רצוי כלל לא לחצות את הסף של מעלה וחצי. כדי לא להגיע לשם צריך לאפס את הפליטות העולמיות עד 2050. ישראל היא חלק מהעולם,

ואין דרך להתחמק מכך.

ט: מה צריכים להיות היעדים של מדיניות החוץ של ישראל ביחס למשבר האקלים?

ישראל צריכה להגיע לאיפוס פליטות עד 2050, אם כי רצוי לעמוד ביעד עוד לפני כן. רצוי גם שנשפר ככל שניתן את יעדי הביניים הלאומיים להפחתת פליטות ל-2030 – 27% זה כמחצית משיעור ההפחתה שמדינות המערב קבעו לעצמן. נוסף על כך, עלינו לקבוע יעדי ביניים בין 2030 ל-2050, שיתנו את הדרך, כי להגיע תוך 20 שנה מ-27% הפחתה ל-100% הפחתה זה מהלך מאתגר מאוד. אנחנו חייבים לעשות את זה, זה חלק מהמחויבות הבין-לאומית שלנו, אבל יותר מכך, פשוט בגלל שזה הדבר הנכון לעשותו.

עד לוועידת האקלים בגלזגו נקבעו יעדי הפחתת הפליטות של ישראל בפועל לנפש ולא באופן מוחלט, והמשמעות הייתה שלא מדובר בהפחתה בכמות המוחלטת של הפליטות, ואולי אפילו בעלייה שלהן. הצהרת ראש הממשלה בנט בוועידה בגלזגו הביאה לעדכון היעדים הלאומיים שלנו ולשיפורם: כיום אנו מחויבים להפחתה של 27% מהפליטות עד 2030, וראש הממשלה בנט הצהיר בגלזגו על איפוס הפליטות עד 2050. יש מקום ליעדים שאפתניים אף יותר ובעיקר להתוויית יעדי ביניים ולפעולה על פיהם, כדי שאכן נעמוד בסטנדרטים הבין-לאומיים, ורצוי שהם יהיו אלה של קבוצת ההתייחסות שלנו – מדינות ה-OECD.

ש: כשאתה מייצג את ישראל בעולם, אתה נדרש להסביר מדוע ישראל מציבה לעצמה רף כה נמוך בהשוואה למדינות מפותחות אחרות, ואפילו ברף זה אינה עומדת?

אכן, וזה אכן מציב אותי במקום לא נוח. לכן אני שוב רוצה לציין את המחויבויות הבין-לאומיות שלנו. משרד החוץ רואה חשיבות גדולה באיפוס כולל של הפליטות של ישראל, כמה שיותר מוקדם, ובוודאי איפוס נטו של הפליטות עד 2050.

ש: אתה מודה בכנות שלעיתים אתה מוצא את עצמך במקום לא נוח. נדמה שהעולם כולו נמצא במקום לא נוח, בלשון המעטה.

העולם מודאג מאוד ממשבר האקלים. מנהיגי העולם במבוכה גדולה. ראה מה קרה בעולם בשנה האחרונה: בפקיסטאן 33 מיליון עקורים בשיטפונות, ושליש מהמדינה כוסתה במים, מיליוני עקורים עקב שיטפונות בניגריה ובצ'אד, מיליונים בלי חשמל בקאריביים ובפלורידה, סופות קשות ביפן, נהרות מרכזיים באירופה מתייבשים, וזו רשימה חלקית בלבד. כשמנהיגי העולם מסתכלים על התופעות הללו, הם שואלים את עצמם מה ניתן לעשות כדי למנוע את המשך ההתדרדרות. הם צמאים לפתרונות, שאינם בנמצא כיום.

משבר האקלים הוא אירוע אוניברסלי, בין-לאומי ענק, חסר תקדים בתולדות האנושות. ולכן צריך להסתכל עליו במונחים היסטוריים – כיצד ישפטו ההיסטוריונים בעתיד מי גרם למשבר ומי תרם לפתרון הבעיה. אנחנו צריכים להיות בצד הנכון של ההיסטוריה. אני שואל את עצמי כל יום וכל הזמן – איפה תעמוד מדינת ישראל מול זה: האם נצפה מן הצד, האם נהיה מעורבים, ואם כן באיזו צורה?

ט: אלה שאלות כבדות משקל. גורליות. תשובות יש לך?

ישראל צריכה להתייצב בצד של המדינות שהביאו את הפתרונות. תרומתה הגדולה ביותר של ישראל לנושא צריכה להיות בחדשנות אקלימית – פיתוח פתרונות להיבטים של הפחתת פליטות והיערכות למשבר. ישראל היא מדינה בעלת מאפיינים ייחודיים, המתאימים לקידום גישה מבוססת פתרונות. הדי-אן-איי הישראלי הוא יזמי, יצירתי ובעל מעוף, חזון ודמיון. אלה היכולות שהעולם זקוק להן כיום כדי להתמודד עם המשבר. לדוגמה, קח את הנושא של ייצור מזון בעולם. לישראל יש ניסיון חסר תקדים בנושא של חקלאות באזורים צחיחים, כגון השקיה בטפטוף ופיתוח זנים עמידים לבצורת. פיתוח תחליפי מזון מן החי – תחום שיש לישראל היא מובילה עולמית בו – יאפשר לא רק להפסיק בירוא שטחי יערות, כך שהפגיעה הסביבתית תקטן, אלא גם לשחרר שטחי ענק מהשימוש של חקלאות בעלי חיים, לעשות להם rewilding, ואז הם ילכדו פחמן בהיקפים עצומים.

ט: כיצד קשור משרד החוץ למימוש חזון שכזה?

משבר האקלים נמצא על סדר היום הבין-לאומי ונעשה מרכזי במערכות יחסים בין-לאומיות בכל העולם. הנושא עולה בפגישות עם ראשי מדינות המבקרים אצלנו, עם שרי חוץ ועם גורמים בכירים אחרים. המסר שלנו לעולם הוא שאנחנו מדינת החדשנות האקלימית האולטימטיבית. אנחנו עוסקים הרבה בחדשנות אקלימית. משרד החוץ רואה במשבר האקלים נושא מרכזי, שהחל מהשנה שעברה אף נכלל ברשימת עשרת יעדי הליבה של משרד החוץ. מרגע כניסתי לתפקיד הבנתי שאנחנו חייבים להגביר את הפעילות שלנו בזירה הבין-לאומית – למשל, להיות מעורבים בדיונים של אמנת האקלים.

המשרד מקדם יוזמות לשיתוף פעולה אזורי בתחומי האקלים. ישנה יוזמה לשיתוף פעולה אקלימי באגן המזרחי של הים התיכון, שמובילה קפריסין, ואנו מאוד תומכים בה, כמו גם בהרבה יוזמות נוספות ברמה האזורית. 'הסכמי אברהם' נתנו דחיפה גדולה מאוד לנושא. המגזר הפרטי והחברה האזרחית מתחילים להיות פעילים במרחב המזרחי תיכוני בתחומי האקלים. משרד

החוץ מאוד תומך בכך, ומעניק סיוע באמצעות התשתיות הדיפלומטיות – השגרירויות והקונסוליות שבמרחב.

בוועידת האקלים בשארם א-שייח' יוקם לראשונה ביתן ישראלי. המשרד, יחד עם המשרד להגנת הסביבה ומשרדי ממשלה נוספים, משקיע בזה משאבי ענק, וזו אגב עדות נוספת להבנה הגוברת של חשיבות הנושא והרצון שלנו להיות פעילים בו. עבור ישראל, הוועידה בשארם תהיה הזדמנות מצוינת לחשוף יכולות, ולהציב את עצמה בחזית המדיניות הפועלות למניעת משבר האקלים. כל המגזרים והגופים שצריכים להיות שותפים בפעילות הזו – משרדי הממשלה, השלטון המקומי, המגזר העסקי, החברה האזרחית והאקדמיה – מיוצגים באופן נרחב מאוד בוועידת האקלים הנוכחית.

בכל פורום או פגישה בין-לאומית שאני נמצא בהם, מבקשים עזרה מישראל בפתרונות מתחום החדשנות האקלימית. יש ציפייה מאיתנו שנעזור יותר. אני חוויתי את זה במשך שנים כשגריר באפריקה וכראש חטיבת אפריקה. ככל שישראל תוכל לשותף יותר בידע, בניסיון, ברעיונות ובמיזמים, הדבר יביא לשיפור במעמדה הבין-לאומי, בתדמית שלה בקהילה הבין-לאומית וביחסים הבין-לאומיים שלה.

ש: בשיחה על משבר האקלים, אתה בוחר לדבר בעיקר על ההזדמנויות, אבל מצד שני בוערת בך ההכרה באיומים שמציב המשבר. להערכתך, מהם ההיבטים המרכזיים של האיום שמציב משבר האקלים על ישראל?

ישנם שלושה איומים המדירים שינה מעיני, ועלינו להיערך להם בצורה מיידית: גלי חום – גלי חום קשים עלולים לפגוע בצורה נרחבת מאוד בישראל, ולכן חשוב שניערכך להם; עליית פני הים – אנחנו פועלים בתרחיש 'עסקים כרגיל', ללא קו מנחה או מדיניות; פגיעה ביציבות האזורית – מוטלת עלינו המשימה לבנות חוסן אקלימי אזורי, שהוא אף הזדמנות מצוינת לחיזוק קשרים בין ישראל למדינות במרחב.

ו: לקראת סיום, כמה שאלות מהירות: לאיזו פיסת טבע אתה מרגיש חיבור רגשי משמעותי במיוחד?

עמק הצבאים בחבל מודיעין. זהו חבל ארץ קטן בעל ערכי טבע יוצאי דופן: מצויים בו עדר הצבאים הגדול ביותר במדינת ישראל, כ-400 מיני דבורים, הריכוז הגבוה בעולם של צבוע מפוספס (קרוב לוודאי), נוף טרסות, עתיקות ועוד. חבל ארץ זה מאוים כיום בשל תוכניות לסלילת כביש שיחצה אותו ובניית תחנת כוח. תמונות של צבאים עדינים ושבריריים ליד דחפורים – מפלצות מתכת ענקיות – קורעות לי את הלב. יחד עם חבריי אני פועל להגן על השטח הזה.

זיכור רגשי משמעותי במיוחד: עמק הצבאים של חבל מודיעין | צילום: יהונתן מירב

ט: מה הדבר שאתה הכי גאה בו בחיך, המקצועיים או הפרטיים?

אולי זה טריוויאלי, אבל ללא ספק אני הכי גאה במשפחה שלי. הילדים שלי פעילים בתחומי הגנה על בעלי חיים והסביבה, ואני בטוח שהם ימשיכו ללכת קדימה בדרך של הגנה על הטבע והסביבה.

ו: איזו עצה היית נותן למדען או למדענית אקלים בראשית דרכם או לצוערים של משרד החוץ?

זהו פעילים. תהיו פרו-אקטיביים. תרתמו אנשים לעשייה.

ו: אילו היית יכול לארח את מי שאתה רוצה לארוחת ערב בגינה האקולוגית בביתך, את מי היית מזמין?

זמין שלושה אנשים שאת ספריהם בנושא משבר האקלים קראתי לאחרונה, בעברית: ג'יסון היקל מחבר הספר *פחות זה יותר*, דייוויד אטנבורו שכתב את *פני האדמה* וביל גייטס שפרסם את *אסון אקלימי*. אשב עם האנשים החכמים הללו, ואקשיב לשיחה ביניהם בעת שישטחו טיעונים שונים לפתרון משבר האקלים. אשמע מדוע ג'יסון היקל חושב שצריך לשנות את השיטה הקפיטליסטית, ולמה ביל גייטס סבור שאפשר לנצל את יתרונות השיטה הקיימת כדי לפתח טכנולוגיות לפתרון המשבר. אשמע את דעתו של דייוויד אטנבורו, אדם מאוד חכם, שחווה את התדלדלות הטבע מקרוב במהלך כמעט 100 שנות חייו, על שיקום הטבע והמערכות הטבעיות.

ש: אם נקבע לשוחח שוב בעוד 10 שנים, מה אתה מקווה שתוכל אז לספר לי שהשתנה בהתמודדות העולם עם משבר האקלים?

שלא חצינו את רף ההתחממות הגלובלי של מעלה וחצי צלזיוס, שהאנושות עברה את שיא הפליטות של גזי חממה ואף שהכמות המוחלטת שלהם באטמוספירה יורדת; שאנחנו עומדים מבחינה לאומית ובין-לאומית ביעדים שהאומ"ם מקדם כיום – הגנה על 30% משטחי הים והיבשה עד 2030; שהמגוון הביולוגי מתאושש, ושאפשר לראות יותר בעלי חיים בחוץ. הייתי רוצה לראות שינוי בתודעה האנושית אל עבר ההבנה שאנחנו חלק מהבריאה ומהטבע, ושעלינו לשאוף לחיות בהרמוניה עם הטבע.